

In KIJK van april 1978 stond een verhaal over de fameuze weddenschap van de Schotse schaakmeester Levy. In 1968 had die gewed dat er binnen 10 jaar geen schaakcomputer zou zijn die een match van hem kon winnen. Lang leek hij ruimschoots gelijk te zullen krijgen, maar toen hij in augustus 1978 in Toronto tegenover de mechanische wereldkampioen „Chess

4.7" plaatsnam moet hem in de eerste partij de schrik om het hart zijn geslagen. Met een leuk paardoffer liep Chess hem totaal onder de voeten, na 12 zetten stond Levy verloren (zie kader). Door de slechte eindspeltechniek die alle computers kenmerkt werd het nog remise, maar later verloor Levy daadwerkelijk een partij. De match won hij nog met 3½-1½, maar volgens alle

insiders is hij precies op tijd geweest. Chess 4.9 speelt nu al beter dan 99,5 % van alle mensen: over twee of drie jaar zal dat 99,99 % zijn. Sommigen zijn bang dat Karpov de laatste wereldkampioen van vlees en bloed zal zijn. Dat het de laatste jaren heel hard gaat met de grote schaakcomputers is duidelijk, maar toen KIJK mij vroeg de belangrijkste

SCHAAKTOERNOOI VOOR ZES COMPUTERS EN ÉÉN HEER

Een schaaktegenstander die niet steeds irriterend zijn keel schraapt, geen as op het bord morst, niet kwaad wordt als hij verliest en altijd bereid is om te spelen. Waar vind je zo iemand? In de winkel, in de vorm van een kleine schaakcomputer. Grote schaakcomputers, die het kunnen opnemen tegen grootmeesters bestaan al geruime tijd. Maar de commerciële modellen voor de gewone liefhebber zijn pas enkele jaren in de handel. Schaker Tim Krabbé testte voor KIJK acht schaakcomputers, die op het ogenblik in Nederland te koop zijn.

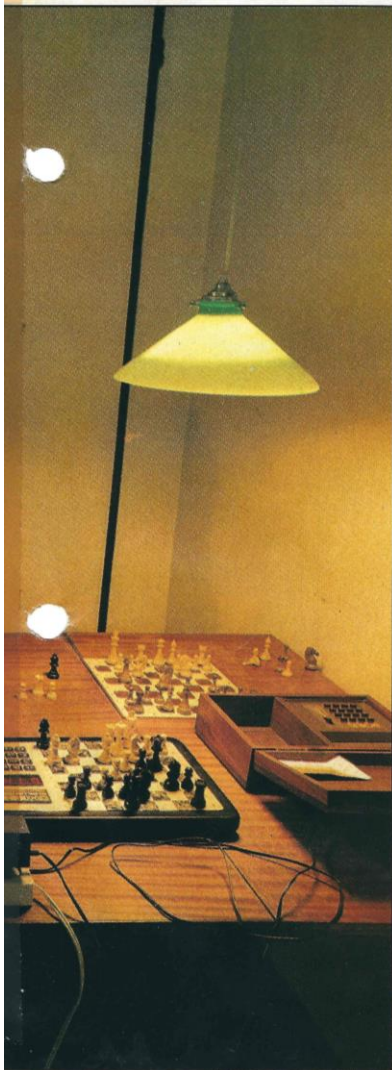
Tim Krabbé: Schaaktoernooi voor zes computers en één heer

(Bron: <https://www.kijkmagazine.nl/> – KIJK maandblad – maart 1980) (photo copyright © by www.schaakcomputers.nl/) (600 dpi)

in Nederland verkrijgbare *commerciële* modellen te testen, waren mijn verwachtingen niet hoog gespannen; die dingen zijn nog maar een jaar of drie in de handel! Nu, drie weken later, ben ik gewoon verbijsterd. Ik had geen flauw idee dat de beste ervan al zo goed waren: Ik had één schaker van redelijk clubniveau in huis (de „Voice”) en één fabelachtig goede probleemoplosser („Super System III”). Als in mijn meest verslaafde schaakjaren heb ik dag en nacht geschaakt, omringd door piepjes, compositiestemmen, oplichtende venstertjes en transformatorgezoem, en ik heb verschillende partijtjes verloren. De acht schaakmachines die ik (vooral dank zij de medewerking van de schaakafdeling van de fa. Merkelbach te Amsterdam) uitgebreid heb getest waren: „Chess

Challenger Voice”; „Chess Challenger 7”; „Boris”; „Boris Diplomat”; „Compu-Chess II”; Chess Champion MK I”; „Chess Champion Super System III” en „Conic”. De laatste twee kreeg ik te laat binnen om ze aan de competities te laten meedoen die ik tussen de computers hield (daarom ook geen foto's van ze), maar ik heb toch een aardig beeld van ze gekregen. Ik heb tientallen partijen met de acht gespeeld, en ze partijstellingen, studies en problemen laten oplossen. Wat speelkracht, uitvoering en prijs betreft lopen ze enorm uiteen. Ik heb een duidelijke volgorde van aantrekkelijkheid vastgesteld en begin onderaan.
„Chess Champion MK I” (fl. 298.—); „Compu-Chess II” (fl. 200.—) en „Conic” (fl. 269.—) horen eigenlijk allang niet meer

pen die Boris af en toe in zijn venster verkocht. „Bent u soms ook een computer?” „Geeft u nou nog niet op?” „Kan het hier niet wat stiller?” Dat is even leuk, frappant, soms zelfs ronduit menselijk, maar al gauw lees je het niet eens meer. De toevalsgenerator die deze tekstjes rondstrooit had beter aan wat variatie in zijn openingsspel besteed kunnen worden. Aantrekkelijker is dan de kleinere uitvoering *Boris Diplomat* (fl. 599.—) die met zijn batterijmogelijkheid mee op reis kan. Hij speelt even sterk als zijn grote broer, doet langer over schaakproblemen, en heeft géén tekstjes. Maar geen van beide Borissen is partij voor ook maar een zwakke clubspeler. Op de derde plaats zet ik de „Chess Challenger 7” (fl. 499.—). Hij won mijn snelschaaktoernooi (zie kader) en bereikte de

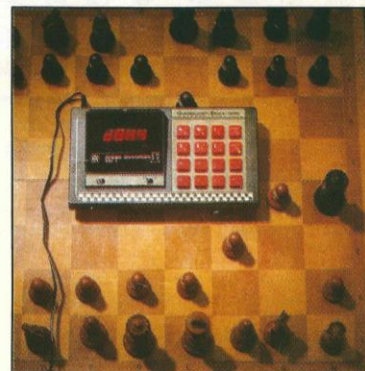

◀ *Schrijver-schaker Tim Krabbé omringd door de schaakcomputers die hij voor KIJK testte. De tegenstanders bleken verbijsterend sterk.*

op de markt thuis. Ze spelen alleen met zwart, worden zonder schaakspel geleverd, en missen een goede toevalsgenerator, wat inhoudt dat ze partij na partij dezelfde zetten doen. Ze hebben ieder zes niveaus, die niet allemaal bruikbaar zijn. MK I denkt op niveau 5 al uren, en niveau 6 zelfs dagen na. En doet dan een slechte zet. Alle drie deze computers spelen ronduit afschuwelijk. Zoals iedere schaker weet is de kortst mogelijke partij deze: 1. f2-f4 e7-e6, 2. g2-g4 Dd8-h4 mat. Ik heb nu echter dat wereldrecord overgenomen: Krabbé - MK I: 1. Dd1xh8 Pg8-f6 (het paard stond aangevallen) 2. Pb1 x g7. Nu gaf MK met „I lose” in zijn venstertje toe dat hij mat stond. Tegen Compu-Chess verbeterde ik dat record nog: 1. Dd1xe8. Hij bleef echter rustig zonder koning door spelen. Kortom: deze computers accepteren iedere onreglementaire zet; je kan zelfs met *hun* stukken spelen! Daarmee vervalt het nut dat ze eventueel voor een beginner kunnen hebben die de regels nog goed moet leren. Aan de Conic zou iemand wél iets kunnen hebben; die speelt weliswaar even slecht, maar begint op onuitstaanbare wijze te piepen als je een zet doet die niet mag. Ook alle volgende computers weigeren illegale zetten.

Boris (fl. 1299.—) is een pionier van het computerschaak. Zijn programma is afgeleid van dat van de „Chess 4” serie. Twee jaar geleden behoorde hij met dat programma in de commerciële sector tot de top, maar hij is sindsdien niet veranderd en nu is hij voorbijgestreefd. Hij zit in een aristocratisch walnoten kistje, brengt zijn eigen losse schaakbordje mee, en speelt naar keus met wit of zwart. In plaats van niveaus biedt hij het „count-down” systeem. Met behulp van een ingebouwde klok die in het venster de tijd aftelt kan je hem per zet van 1 seconde tot 100 uur geven. Hij speelt redelijk, maar toch niet sterk genoeg voor zijn prijs (zie kaders).

Absoluut uniek en fascinerend is dat je hem letterlijk kan zien denken. Rij voor rij kan je zijn brein aftasten; in het venster zie je dan de stukken als dolgeworden vlooiën door zijn gedachten krioelen. Ik kon daar niet genoeg van krijgen; wel van de grap-

Zo ziet de Chess Champion MK 1 er uit. Hij speelt alleen met zwart en nog slecht ook. Tegen hem behaalde Krabbé een wereldrecord.

finale in het serieuze toernooi. Speelt met wit of zwart, en is zelf een zeer bruikbaar en mooi magnetisch schaakbord. Hanteert de belangrijke speciale regels (rokade, en passant), maar niet *pat*. Van zijn zeven niveaus zijn er 5 bruikbaar voor partijen. In vluggertjes (niveau 1 of 2) toonde hij zich met opmerkelijke regelmaat de beste. Het idee hem op die niveau's een dame voor te geven leverde mij een paar afstraffingen op.

De tweede plaats is voor de onherkenbaar verbeterde versie van de MK I; de *Chess Champion „Super System III”* (fl. 498.—), die zelfs zó nieuw is dat de helft van zijn accessoires (geheugen, koffertje, automatische partijnotatie, elektronisch schaakbord) nog niet eens leverbaar is. Wie dat er allemaal bij wil hebben zou nog eens een kleine fl. 1000.— extra moeten uitgeven. Maar ook kaal is de Super System III al een klein wonder. Hij is de enige die *alle* spelregels hanteert, inclusief „minorpromotie” (zie teststelling 3), de 50 zetten regel, en remise door stellingsherhaling. Hij kan op batterijen werken, heeft een zettenteller en een uiterst handig opzetsysteem voor speciale stellingen. Ook is hij de enige waarop de speler zetten voor wit en zwart kan doen (handig voor het berekenen van een gewenste openingsvariant). Net als de Bo-

Tim Krabbé: Schaaktoernooi voor zes computers en één heer

(Bron: <https://www.kijkmagazine.nl/> – KIJK maandblad – maart 1980) (photo copyright © by www.schaakcomputers.nl/) (600 dpi)

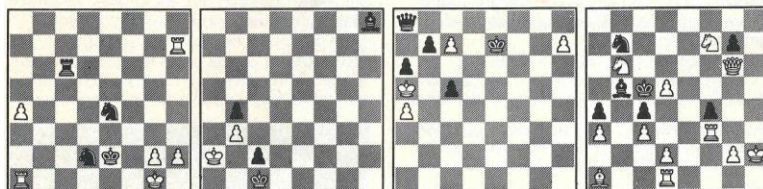
rissen werkt hij met een *countdown* systeem van 1 seconde tot 100 uur, en hij is de enige met een speciale probleemmodus. Daarin heeft hij een fabelachtige analysekracht; *mat in 2* en *mat in 3* problemen lost hij sneller op dan zeer goede clubspeelers. Bij dat alles speelt hij ook nog behoorlijk sterk; alleen op de hogere niveaus wordt hij overtroffen door mijn nummer één, de Voice.

Die *Chess Challenger Voice* (fl. 999.—) steekt wat betreft pure speelkracht met kop

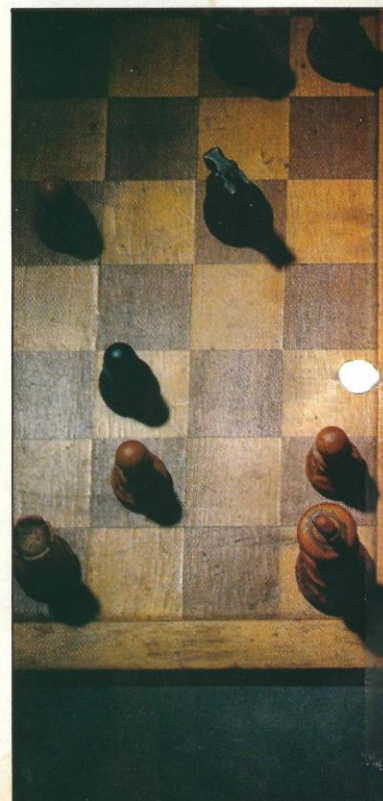
en schouders boven de anderen uit. Hij won mijn serieuze toernooi gedeceideerd. Op niveau 5 verloor ik een paar interessante torenvoorgift-partijen tegen hem en eenmaal werd het zonder voorgift remise. Op niveau 1 won de Voice al van de meeste geïnteresseerde schaakamateurs die een kijkje bij me kwamen nemen, en op niveau 8, zijn sterkste, haalt hij zeker doorsnee clubniveau, al kost hem dat 8 à 30 minuten per zet. Niveau „H”, zijn tiende, is een on-eindig denkproces dat op ieder gewenst

moment bespied of stopgezet kan worden. Als je hem mat zet, geeft hij aan in hoeveel zetten dat is gebeurd. Net als de „7” is hij een prachtig magnetisch schaakbord. Hij kent 46 openingsvarianten van 7 à 23 zetten diep wat in elk geval voor de nodige variatie zorgt. Zeker bij dit juweel van een

De Chess Challenger Voice, onbetwist de beste van de door ons geteste schaakcomputers. Behalve een grote speelkracht bezit deze computer ook een fascinerend stemgeluid.

Teststelling 1 — Zwart aan zet Teststelling 2 — Zwart aan zet Teststelling 3 — Zwart aan zet Teststelling 4 — Wit geeft mat in 3

„SERIEUS TOERNOOF”

Voorrondes:

Boris Diplomat (4 minuten)-MK I (nivo 4): 1-0
Chess Challenger 7 (niveau 7)-Compu-Chess II (niveau 4): 1-0

Halve finale:

Chess Challenger Voice (niveau 6)-Boris Diplomat (4 min.) 1-0
Chess Challenger „7” (niveau 7)-Boris (4 min.) 1-0

Finale:

Chess Challenger Voice (niveau 6)-Chess Challenger 7 (niveau 7) 1-0

Een latere serieuze partij tussen de *Voice* en de *Super System III* eindigde in remise doordat de *Voice* een toreneindspel met twee pionnen meer niet wist te winnen. Eindspelen zijn een zwak punt van alle schaakprogramma's.

Teststelling 1, die als schaakprobleem al in KIJK van april 1979 stond, kwam voor in de match om het wereldkampioenschap tussen Kortsjnoi en Karpov. Kortsjnoi (wit) had Ta3-a1?? gespeeld, waarop Karpov met Pd2-f3+ mat in 3 zetten forceerde. Ik gaf deze stelling op aan alle computers, op al hun niveaus.

De **MK I** vond de oplossing niet. Op zijn hoogste niveau speelde hij na **36 uur** Pd2-b3. Ook **Compu-Chess II** slaagde niet: Tc6-c8 (48 minuten op niveau 6).

De **Conic** speelde op niveau 6 na 48 minuten Tc6-a6.

Boris en **Boris Diplomat** dachten beide nog over Pd2-b3 toen ik ze na 1 uur uitzette.

Chess Challenger „7” slaagde op zijn niveau 5 („correspondentieschaak; 24 uur”) na 59 minuten: Pd2-f3+.

Chess Challenger Voice vond Pd2-f3+ op niveau 8 („excellent; 6 minuten”). Het kostte hem 22½ minuut.

De **Super System III** is op dit gebied verbijsterend snel. Hij vond Pd2-f3+ in 11 minuten. In zijn probleem-modus (toen hij dus „wist” dat er mat in 3 in zat) had hij zelfs maar 1½ minuut nodig.

In teststelling 2 staat zwart natuurlijk gewonnen, maar voorlopig moet hij het pat ophef-

fen, en daarvoor is maar één zet: Lh8-a1! Compu-Chess, Conic, de beide Borissen en Super System III speelden hier allemaal onmiddellijk Lh8-a1!

De beide Chess Challengers, onwetend van pat, deden Kc1-d1+, evenals de MK I.

Volgens alle instructiefolders kan je behalve tot dame met een pion ook tot een ander stuk promoveren. Daarvoor zijn dan echter dezelfde kunstgrepen nodig als waarmee je ieder ander stuk kan transformeren. Het bewijs dat de programma's andere promoties dan tot dame niet wezenlijk kennen werd geleverd in teststelling 3.

Zeven van de acht schaakcomputers speelden hier namelijk na kortere of langere tijd 1... Da8-a7 met „onvermijdbaar” mat (b7-b6).

Alleen Super System III trapte daar niet in, hij zag dat dan c7-c8P+ volgt, en wit wint. Hij speelde 1... c5-c4. Ik gaf deze computer ook nog volgende stelling op: Wit: Kh6, Pg4, pion f7; Zwart: Kh8, Lg8. Na slechts 10 seconden gaf het Super System de enige winstzet: 1. f7-f8L!! (haalt een loper), gevolgd door mat in 2 zetten.

Teststelling 4 is een oud en beroemd schaakprobleem dat indertijd (meer dan 100 jaar geleden) veel schakers in woede deed ontsteken omdat ze de oplossing dagenlang niet konden vinden. De zeer verbluffende, enige zet waarmee mat in 3 lukt is Td1-h1.

De hoofdvariant luidt dan: 1. Td1-h1 Lb5-e8 2. Dg6-b1 (dreigt Db1-b4 mat) Le8-b5 3. Db1-g1 mat. Ik gaf dit probleem op aan de 5 beste computers, en ze vonden de oplossing allemaal. Maar de tijden liepen enorm uiteen. Boris Diplomat had **23 uur en 59 minuten** nodig; Boris **14 uur en 1 minuut**; Chess Challenger „7” **6 uur 37 minuten** (niveau 5); Chess Challenger Voice **4 uur 56 minuten** (niveau H); en Chess Champion Super System III slechts **38 minuten!**

Tim Krabbé: Schaaktoernooi voor zes computers en één heer

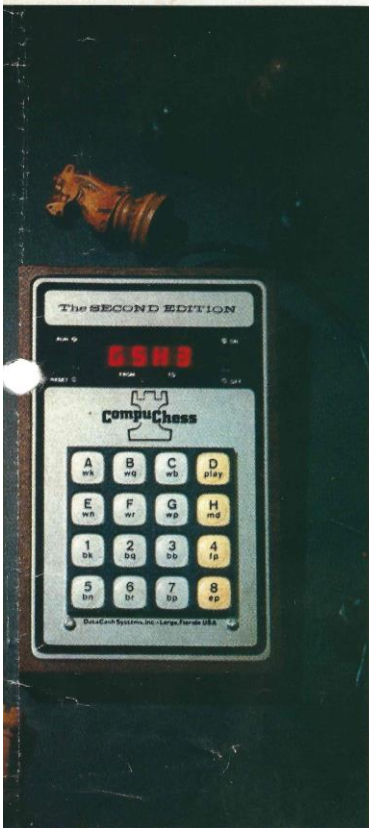
(Bron: <https://www.kijkmagazine.nl/> - KIJK maandblad - maart 1980) (photo copyright © by www.schaakcomputers.nl/) (600 dpi)

„SNELSCHAAKTOERNOOF”

1. Chess Challenger „7” (niveau 2)
2. Chess Challenger „Voice” (niveau 2)
3. Boris (20 seconden per zet)
4. Boris Diplomat (20 seconden per zet)
5. Compu-Chess 2 (niveau 3)
6. Chess Champion MK I (niveau 3)

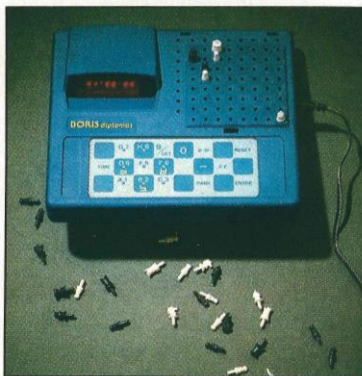
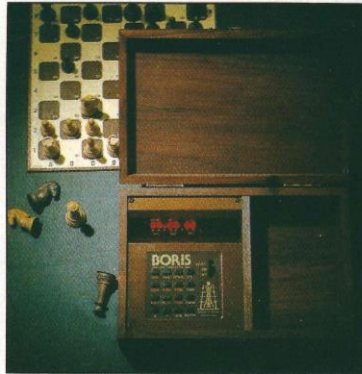
De beslissingspartij werd gewonnen door de Chess Challenger „7”. Hoewel in onderlinge computerpartijen een niet geringe geluksfactor meespeelt, kreeg ik toch de indruk dat de Chess Challenger „7” de beste „vluggeraar” van het gezelschap was; ook tegen mensen.

	7	V	B	BD	CC	MK
1. Chess Challenger '7' (niveau 2)	x	0	1	1	1	1
2. Chess Challenger 'Voice' (niveau 2)	1	x	1	0	1	1
3. Boris (20 seconden per zet)	0	0	x	1	0	1
4. Boris Diplomat (20 seconden per zet)	0	1	0	x	0	1
5. Compu-Chess 2 (niveau 3)	0	0	1	1	x	0
6. Chess Champion MK I (niveau 3)	0	0	0	0	1	x

Foto's Wim Renses

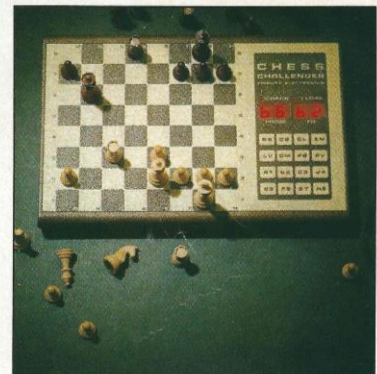
machine is het merkwaardig dat hij de patregel niet kent, wat zijn eindspel niet ten goede komt, en het oplossen van talloze schaakproblemen voor hem onmogelijk maakt (zie teststelling 2). En dan is er natuurlijk de stem zélf. Dat is geen bandje, maar een compositiegeluid waarmee zo'n 50 woorden gevormd kunnen worden. Het leek me eerst een overbodig wonder der techniek maar later bleek het nogal barse stemgeluid erg handig bij het opzetten van speciale stellingen. Voor

blinden is het ideaal. En als de toon waarop hij je tot zetten maant („Enter yourrr move!”) je niet langer aanstaat zet je de stem gewoon uit. Hoe moet dat verder? Ik sta nu al perplex, maar de ontwikkelingen op computerterrein zijn zo stormachtig dat je haast een computer moet zijn om ze bij te kunnen houden. De Voice, die 70 tot 100 stellingen per seconde evalueert, speelt even sterk als KAISSA, het Russische programma dat in 1974 de eerste computerwereldkampioen werd. (De huidige wereldkampioen, de „Chess 4” serie, haalt 3000 evaluaties per seconde.) Maar de computer in de Voice heeft een even groot vermogen als de grootste universiteitscomputers van maar tien jaar geleden. En dan te bedenken dat de allersterkste commerciële schaakcomputer, de Sargon (die nog niet hier geïmporteerd is en in Amerika 800 dollar kost), de Voice in alle „commerciële” computer-

toernooien gedecideerd verslaat. Maar de hier besproken merken zitten niet stil. Dit najaar komt er bijvoorbeeld een nieuwe, weer sterkere Chess Challenger. Specifieke schaakcomputers zullen trouwens verdwijnen: over een paar jaar zullen er nog alleen maar losse schaakprogramma's zijn die op de dan aanwezige computer kunnen worden afgedraaid. Bord en stukken verschijnen desgewenst op het TV scherm. Het is een ontwikkeling die schaken on-

Hieronder: Chess Challenger 7, winnaar van het snelschaaktoernooi. Hiernaast: Boris, twee jaar geleden tot de top behorend, maar nu voorbijgestreefd. Daaronder de kleinere uitvoering Boris Diplomat; speelt ook op batterijen. Grote foto links: de Compu-Chess II ziet er leuk uit, maar bleek een van de zwakste.

„DE EERSTE PARTIJ VAN LEVY'S BE-ROEMDE MATCH”

Levy - Chess 4.7
Toronto 1978

1. g3 d5 2. Lg2 e5 3. d3 Pf6 4. Pf3 Pc6 5. 0-0 Ld7 6. b3 Lc5 7. Lb2 De7 8. a3 e4 9. Pe1 0-0 10. d4 Ld6 11. e3 Pg4 12. h3 Pe3!! 13. fe3: Dg5 14. g4 De3+ 15. Tf2 Lg3 16. De2 Df2+ 17. Kf2: Lf2+ 18. Kf2: f5! met winnend spel voor zwart.

voorstelbaar in populariteit zal doen groeien. Iedere schaker zal kunnen beschikken over iets dat ondenkbaar was: een tegenstander die altijd bereid is om te spelen, die het niet vervelend vindt als je veel zwakker speelt dan hij, die nooit een glas omgooit en die niet kwaad wordt als hij verliest.

Maar op de vraag die in gevallen als deze altijd wordt gesteld: „moet ik niet wachten tot ze goedkoper en beter worden?” durf ik nu al te antwoorden: nee!

Tekst; Tim Krabbé

Tim Krabbé: Schaaktoernooi voor zes computers en één heer

(Bron: <https://www.kijkmagazine.nl/> – KIJK maandblad – maart 1980) (photo copyright © by www.schaakcomputers.nl/) (600 dpi)